

No specializētajām tiesām gan ieguvumi, gan risks

Atsevišķu strīdu un jautājumu skatīšana noteiktās tiesās vērtējama kā pozitīva prakse; nākotnē iesaka veidot specializētās tiesas klasiskā izpratnē

Šobrīd Latvijā ir trīs tā saucamās specializētās tiesas, kurās tiek izskatītas noteiktas lietas. Tomēr par specializētām tiesām tās var saukt tikai nosacīti, norāda DB aptaujātie nozares pārstāvji. «Eiropas Savienības dalībvalstīs galvenokārt ir izdalīti divi tiesu veidi – vispārējās tiesas, kurās pamatā tiek skatītas krimināllietas un civillietas, un specializētās tiesas, kurās tiek skatītas tikai noteikta veida lietas, piemēram, par valsts konstitūciju ieviešanu, par valsts iestāžu lēmumu pārsūdzēšanu, darba strīdi, nodokļu strīdi u.c. Latvijā vispārējās tiesās tiek skatītas krimināllietas, civillietas un administratīvās lietas, un vienīgā specializētā tiesa ir Satversmes tiesa, kurā tiek skatītas lietas par normatīvo aktu atbilstību Satversmei,» skaidro ZAB *Tark Grunte Sutiķe* zvērināts advokāts Ivars Grunte.

Latvijas lietas par kapitālsabiedrību dalībnieku (akcionāru) sapulces lēmumu atzīšanu par spēkā neesošiem skata Jelgavas tiesa, lietas par rūpnieciskā īpašuma tiesībām (patentiem), dizainparaugiem, pusvadītāju izstrādājumiem, preču zīmēm u.c.) tiek skatītas Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesā, savukārt lietas, kuras ir saistītas ar bērnu prettiesisku pārvietošanu pāri robežai vai aizturēšanu ārvalstī – Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesā. Uz jautājumu, vai vēl kādas atsevišķas jautājumus iecerēs nodot izskatīšanai kādai vienai tiesai, Tieslietu ministrija atbild, ka Rīgas pilsētas Latgales priekšpilsētas tiesu plānots noteikt kā specializēto tiesu lietas par zaudējumu atlīdzināšanu par konkurences tiesību pārkāpumiem. Tas ietverts Ekonomikas ministrijas virzītā projektā, kas gan pagaidām valdības sēdē nav skatīts. DB aptaujātie juristi norāda, ka kopumā nosacīti specializētās tiesas ir sevi attaisnojušas, tomēr atzīmē arī iespējamās problēmas, ar ko varētu saskarties.

Ir atdeve

Tieslietu ministrijas ieskatā atsevišķu lietu piekritība konkrētām tiesām ir sevi attaisnojoši. Kā skaidro ministrijas pārstāve Ksenija Vitola Rīgas pilsētas Ziemeļu rajona tiesa kopš 2015. gada marta izskatīta lietas par bērnu prettiesisku

FOTO: ZANE BREBERE/LEA

«Tā kā komersantiem ir būtiski atrisināt strīdus pēc iespējas ātrāk, joprojām būtiskākais uzdevums ir mazināt lietu izskatīšanas termiņus. Tāpēc pragmatiskāk būtu nevis koncentrēties uz speciālu piekritību noteikšanu tiesām, bet veikt tiesu resursu pārdali uz apdzīvotām vietām, kurās noris aktīva komercdarbība un ir lielāks ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits,» uzskata ZAB *Fort* jurists Edgars Turlajs.

aizvešanu/aizturēšanu saskaņā ar Hāgas Konvenciju par bērnu starptautiskās nolaupīšanas civiltiesiskajiem aspektiem. «Tiesneši ir specializējušies bērnu prettiesiskas aizvešanas/aizturēšanas lietās, savukārt ministrija nodrošina tiesnešiem apmācību par šiem jautājumiem un katru gadu rīko sanāksmi, kurā tiek diskutēti par tiesnešiem aktuālajiem jautājumiem. Tiesneši ik gadu piedalās arī starptautiskās apmācībās par Hāgas Konvencijas piemērošanu. Ņemot vērā, ka gadā tiek skatītas vidēji 12 līdz 14 lietas, kad saņemti pieprasījumi par bērnu prettiesisku atvešanu vai aizturēšanu Latvijā, tieši specializētās tiesas gadījumā ir vieglāk nodrošināt tiesnešu apmācību. Visi uzskaitītie faktori devuši tiesnešiem lielāku pieredzi,» skaidro K. Vitola.

Runājot par Jelgavas tiesu, kurā 2013. gadā tika ieviesta speciālā kārtība dalībnieku (akcionāru) strīdu izskatīšanai, viņa atzīmē: fakts, ka reiderisma lietu, kas bija viens no galvenajiem mērķiem šīs kārtības ieviešanai, nav, liecina par to, ka šāda efektīva strīdu izskatīšanas procedūra ir vērtējama kā preventīvs mehānisms reiderisma novēršanai. Jelgavas tiesas priekšsēdētājas palīdzē Sanita Grinšpone DB stāsta, ka laika posmā no 2013. gada 1. jūlija līdz šā gada 15. janvārim Jelgavas tiesā saņemtas 47 lietas un izskatītas 35 lietas Civilprocesa noteiktajā kārtībā. «Ņemot vērā to, ka Jelga-

vas tiesā civillietas, tostarp arī tā saucamās reiderisma lietas, skata septiņi tiesneši, uzskatām, ka šo specializēto lietu izskatīšana nav būtiski palielinājusi tiesas noslodzi,» norāda S. Grinšpone. Sākot šo lietu skatīšanu, Jelgavas tiesas tiesnešiem Tiesu administrācija organizēja padziļinātas mācības specifiskajās tiesību jomās. Pagājušo gadu Tiesnešu mācību centrā tika organizētas tematiskās mācības Komerctiesībās, kurās piedalījās arī Jelgavas tiesas tiesneši. Tāpat tiek nodrošināta tiesnešu dalība attiecīgās mācībās un semināros

” Baltijas valstu vidū Latvijas tiesu sistēma ir vienīgā, kurā pastāv specializētās tiesas. Ne Lietuvā, ne Igaunijā atsevišķu kategoriju civiltiesisku strīdu risināšanai šādu tiesu nav, uzskatot, ka to esamība lieki sarežģītu un padarītu birokrātiskāku tiesu sistēmu,

Ilze Jankeviča, ZAB *Leadell Fogels*. Vitols un Paipa zvērināta advokāte.

ārvalstīs, ņemot vērā Jelgavas tiesas specifiskāciju šīs kategorijas komerclietu izskatīšanā.

Vajadzīga kvalitāte

«Pēc 2014. gadā sāktās tiesu reformas ar mērķi pāriet uz tīro instanču tiesām tikai šauram lokam civiltiesisko strīdu ir noteikta speciāla piekritība kādai tiesai. Tā kā komersantiem ir būtiski atrisināt strīdus

pēc iespējas ātrāk, un saprātīgi lietu izskatīšanas termiņi mazinātu negodprātīgu personu iespēju kaitēt citiem komersantiem, joprojām būtiskākais uzdevums ir mazināt lietu izskatīšanas termiņus. Tāpēc pragmatiskāk būtu nevis koncentrēties uz speciālu piekritību noteikšanu tiesām, bet veikt tiesu resursu pārdali uz apdzīvotām vietām, kurās noris aktīva komercdarbība un ir lielāks ekonomiski aktīvo iedzīvotāju skaits,» uzskata ZAB *Fort* jurists Edgars Turlajs. Pēc viņa domām, atsevišķu lietu nodošana konkrētu

specializētām pieminētās tiesas var dēvēt nosacīti, jo tās vienlaikus skata arī visas citas vispārīgi piekritīgās lietas. Tomēr interesanti ir tas, ka Baltijas valstu vidū Latvijas tiesu sistēma ir vienīgā, kurā pastāv specializētās tiesas. Ne Lietuvā, ne Igaunijā atsevišķu kategoriju civiltiesisku strīdu risināšanai šādu tiesu nav, uzskatot, ka to esamība lieki sarežģītu un padarītu birokrātiskāku tiesu sistēmu. «Specializēto tiesu izveidei ir saīvi pozitīvie aspekti, proti, tās ļauj lietas, kuru izskatīšanai nepieciešama specifiska kvalifikācija, izskatīt efektīvāk un profesionālāk. Tādējādi veidojas stabila tiesu prakse – tiek veicināta tiesiskuma stiprināšana, kas ir īpaši svarīgi laikā, kad biznesa vidē nereti tiek runāts par investīciju aizplūšanu. Ja specializācija tiek savienota arī ar saīsinātiem lietu izskatīšanas termiņiem, tad veidojas tādas kā ekskluzīvu lietu kategorijas, kas var mazināt tiesu pieejamību citu strīdu risināšanai. Tāpat jānorāda, ka šīs tiesas ir saistītas arī ar dažāda cita veida riskiem, piemēram, problēmām nodrošināt tiesnešu neatkarību, tiesu pieejamību reģionos, jaunu ideju un interpretāciju likumu piemērošanā mazināšanos u.tml.» uzskata I. Jankeviča. Arī I. Grunte norāda, ka strīdumi, kuri ir cieši saistīti ar pušu komercdarbību, nereti ir svarīgāks ātrs risinājums neatkarīgi no rezultāta, nevis ilgstoša kādas problēmas un naudas līdzekļu iesal-

dēšana neatrisinātā strīdā, kas pats par sevi, iespējams, rada negatīvas sekas. Tādējādi īstermiņa papildus izdevumi, piemēram, par nokļūšanu tiesā un operatīvu pārstāvības un juridisko pakalpojumu saņemšanu, iegūstot strīda atrisinājumu īsā laika periodā, atvērtu neiegūto peļņu un zaudējumus no gadiem ilgas tiesvedības. «Fakts, ka noteiktu lietu veidi tiek skatīti tikai vienā vispārējā tiesā, automātiski nenozīmē, ka tie tiks izskatīti kvalitatīvāk. Specifisku lietu veidu izskatīšanai būtu nepieciešama tiesnešu atlase atbilstoši gan attiecīgām zināšanām, kuras iegūtas atbilstoši izglītībā, gan pieredzei tieši konkrētajā jomā. Tajā pašā laikā kā atsevišķs kvalitātes kritērijs ir izvirzāma strīdu izšķiršanas rezultāta paredzamība. Strīdu izšķiršanas prakse, iespējams, varētu būt diskutabla tiesību zinātnieku vidū, taču tai jābūt paredzamai tiesību piemērotājiem,» piebilst I. Grunte.

Ir ko darīt

«Ņemot vērā to, ka Rīgas pilsētas Vidzemes priekšpilsētas tiesas kompetencē ir intelektuālo īpašumu aizsardzības lietas, būtu apsverama negodīgas konkurences strīdu nodošana šai pašai tiesai. Tas ir saistāms ar pašreizējām tendencēm, jo šādi strīdi regulāri ir saistīti arī ar intelektuālo īpašumu tiesību pārkāpumiem vai neatļautu firmas izmantošanu un būtu faktiski skatāmi kopā,» uzskata E. Turlajs. Viņaprāt, būtu jāturpina arī ārpusstiesas strīdu risināšanas iespēju veicināšana. Šobrīd tā jau ir iespējama strīdos ar patērētājiem, kur pagājušā gada beigās Patērētāju strīdu risināšanas komisija ir pieņēmusi pirmos divos lēmumus. Savukārt I. Grunte uzskata, ka likumdevēja veiktais izmaiņas kopumā ir vērtējamas pozitīvi, taču ilgtermiņā būtu jāatstāj atvērts jautājums par specializēto tiesu to klasiskā izpratnē izveidošanu, piemēram, komercietās, nodokļu lietās. «No valsts tiesību sistēmas viedokļa grozījumi Civilprocesa likumā ir nebūtiski, jo esošās sistēmas ietvaros mainījusies tikai noteikta veida lietu piekritība un veiktas dažas procesuālas izmaiņas ar mērķi paātrināt strīda izšķiršanu. Nav izveidotas atsevišķas un neatkarīgas specializētās tiesas ar noteiktiem kritērijiem, piemēram, tiesnešu atlasē, ekspertu piesaistē u.tml., kas nodrošinātu pēc iespējas kvalitatīvāku specifisku strīdu izšķiršanu. Tomēr iedibinātā kārtība, ka steidzami un specifiski strīdi tiek izskatīti kaut vai esošās sistēmas ietvaros, taču ātrāk un šaura tiesnešu loka pārzinā, uzlabo strīdu izšķiršanas kvalitāti no paredzamības viedokļa,» skaidro I. Grunte.

Elīna Pankovska